

Za humny je vlk!

Rozhovor s autorkou **Giannou Molinari** o knize ***Tady je ještě všechno možné***, jejíž překlad brzy vyjde v nakladatelství Archa, vedla překladatelka Marta Eich.

Váš román *Tady je ještě všechno možné* vyšel v roce 2018 a okamžitě zaznamenal obrovský úspěch. Získala jste za něj řadu významných ocenění (například cenu 3sat v rámci literární soutěže Ingeborg Bachmannové v Klagenfurtu, švýcarskou cenu Cenu Roberta Walsera za nejlepší prozaický debut nebo stipendijní Cenu Clemense Brentana). V roce 2018 byla kniha nominována na Německou knižní cenu a současně se dostala i do užšího výběru Švýcarské knižní ceny. Prodejní čísla jsou výborná, na podzim se očekává paperbackové vydání. Jak vnímáte tak příznivé ohlasy?

Kladné ohlasy mě velice překvapily. Když jsem na textu začala pracovat, ještě jsem ani nevěděla, jestli to vůbec vystačí na knihu. (*smích*) Měla jsem velké štěstí, že moje nakladatelství se pro knihu nesmírně nadchlo a svoje nadšení hlásalo do světa. Taková podpora od vydavatele je velice důležitá, pomáhá knize, aby byla vidět a mluvilo se o ní. Byla jsem dost nervózní, když kniha vyšla, když jsem věděla, že už je v knihkupectvích, že už je na světě. Kladla jsem si otázku: Jaké budou reakce? Budou vůbec nějaké, nebo kniha prostě zapadne? Bude ji někdo číst?

Jaké byly první recenze?

Recenze byly naštěstí dobré. Měla jsem radost, že jsem v literárních diskusích svoji knihu poznávala. To není vůbec samozřejmé. A pak přišly i první nominace a ceny. Hned na začátku to byla Cena Roberta Walsera, která mě velice povzbudila. To je na literárních cenách asi nejhezčí, že autory povzbuzují a pomáhají texty zviditelnit.

V románu pracujete s několika ústředními, návratnými motivy. Které z nich jsou pro vás nejdůležitější a proč?

Například je to motiv hranic a s tím spojená otázka, kdo tyto hranice určuje a jakou mají funkci. Tovární plot, v němž jsou díry: Co je to za ohraničení? Dokáže takový plot ochránit? Přináší to s sebou i otázku, kdo vůbec představuje ohrožení, co je tou údajně přítomnou hrozbou? Ta přece ani v knize není v podobě vlka nutně znát. Je to latentní hrozba, kterou člověk neustále cítí. Není však viditelná ani hmatatelná. Při psaní jsem se věnovala i otázce prostoru: Komu patří? Kdo má právo ho obsadit, a kdo ne? Kdo smí změnit své místo? Kdo za sebou smí nechat svůj dosavadní život a přestěhovat se do prázdné továrny? Kdo to smí, a kdo se naopak snaží opustit svou zemi, ale do té cílové nedorazí? Tyto otázky podle mého názoru hodně souvisí se společností, ve které žijí a ve které se pohybují. Otázka práva na existenci, a to v různých rovinách, se mě neustále dotýká.

Bezejmenná protagonistka a zároveň vypravěčka románu, která pracuje jako noční hlídačka, se stěhuje do takřka opuštěné továrny a nechává za sebou svůj dosavadní život. Co ji k tomu vede? Co hledá?

Na jednom místě vypravěčka například říká, že chce rozeznávat to, co je důležité, a co důležité není. A na jiném místě: nechce mít jen jeden životopis, tedy jeden lineární život, v němž následuje jedno po druhém, chce být naopak součástí mnoha příběhů. Zkrátka chce víc. Chce víc ve smyslu víc toho zažít, chce být věcem blíže, chce je prožívat, chce mít čas a prostor, aby se mohla dostat k samotné podstatě věcí. A to je myslím ten důvod, proč za sebou nechává svůj dosavadní život, možná se nudí a hledá

místo, kde má čas porozhlédnout se, pozorovat věci, věnovat se jim a udělat si o nich vlastní představu.

O hlavní protagonistce toho víme jen málo. Co je to za postavu?

Je to velice ambivalentní postava. Sbírá věci, snaží se všechno shromažďovat, třídit, definovat. Má svůj Všeobecný univerzální lexikon, který doplňuje a rozšiřuje o další hesla. Je velice důkladná a pečlivá, a zároveň touží po nejistotě. Chce být součástí mnoha příběhů, ponořit se do jakéhosi chaosu. Myslím, že tato nerozhodnost je právě tím napětím, které v sobě tato postava má, což je patrné například i v jejím vztahu k vlkovi: Všichni se ho bojí, tohoto divokého, nebezpečného zvířete, ale zároveň je tu i jistá fascinace vlkem. A právě tyto momenty zlomu mě zajímají. Také se mi líbí pracovat s postavou, které mohu odporovat a která žije celou škálou možností. Zajímá mě ona souběžnost věcí.

Jako noční hlídačka pátrá hlavní hrdinka po vlkovi, který byl údajně spatřen v továrním areálu. Vlk je oblíbený literární topos. Co na něm zajímá právě vás, ta mystická, pohádková složka?

Ano, ta je tam samozřejmě také. Ale to, co mě na vlkovi zajímá, nebo proč tento příběh potřebuje jako postavu právě vlka, je skutečnost, že vlk v nás vyvolává tak rozdílné obrazy. Vlk má mnoho příběhů. Jako postava nás doprovází už od dětství, známe ho z pohádek. Známe ho, aniž bychom ho kdy potkali. Stejně jako v mé knize. A právě tohle nás na něm tolik fascinuje. Je to zvíře, které vyvolává neuvěřitelné kontroverze. Diskuse o vlčích je ve Švýcarsku velice aktuální. Na jedné straně stojí přesvědčení protivníci, na druhé zastánci vlka, a mezi těmito dvěma tábory existuje mnoho konfliktů. Odkud se bere ten bytostný strach ze zvířete? Kromě toho, že vyvolává strach, je vlk zároveň i symbolem divočiny, svobody, původní přírody. Nevím o žádném jiném zvířeti, které vykazuje tak silné protiklady.

Další domnělou hrozbu představuje takzvaný „muž, který spadl z nebe“, v knize uváděný zkratkou „M. k. s. z n.“. Jedná se o příběh v příběhu...

Ano, to je další příběh. Tímto tématem jsem se zabývala už dříve a o „muži, který spadl z nebe“ jsem kdysi napsala jiný text. Když jsem pak pracovala na této knize, uvědomila jsem si, jak si jsou obě témata podobná. V obou textech jde o stejný pohyb: Někdo někam jde, ale nemůže nebo nesmí. Nebo to nezvládne, skončí nezdarem už na cestě. Pro mě spolu tyto dva příběhy souvisejí. Vedle pohádkového motivu v případě vlka vnáší do textu příběh o „muži, který spadl z nebe“ ještě další rovinu, a sice dokumentární prvek, který se prolíná s literaturou.

Příběh o muži, který spadl z nebe, vychází ze skutečné události. Můžete ji připomenout?

Ano, tento příběh se opravdu stal. V roce 2010 bylo ve Weisslingenu poblíž Curychu nalezeno mrtvé tělo. Ukázalo se, že zesnulý muž byl afrického původu. Schoval se do podvozkové šachty letadla, během letu umrzl a při přistávání letadla spadl na zem. Autor a novinář Christoph Keller se tímto příběhem zabýval, provedl obsáhlou rešerši a připravil pro stanici SRF rozhlasové vysílání. Mě se tento příběh nesmírně dotkl. Zachytil mnoho motivů, které mě při psaní zajímají. Patří k nim například i otázka hranic mezi fikcí a realitou, mezi dokumentárním a literárním zpracováním.

Zmínila jste už Všeobecný univerzální lexikon, který má v knize důležitou roli. Hrdinka pozoruje vše kolem sebe, zapisuje si myšlenky, kreslí obrázky a vytváří tak svůj vlastní osobitý lexikon. Co to pro ni znamená?

Je to postava, která chce přijít věcem na kloub. Například jí nestačí, když vidí zrezivělý předmět, ale musí ho ještě nějak zachytit, zkrátka to slovníkové heslo „rez“ ještě rozepsat. Rovněž se snaží věci pro sebe třídit, uvést je do určité logiky, zapojit je do vlastní struktury, do svého vlastního, naprosto osobitého světa. Dělá to proto, aby si zajistila jakési zázemí. Aby se sama mohla k těmto slovům nebo objektům – nebo čemukoli, co si zapisuje anebo to shromažďuje –, nějak chovat a vytvářet si k věcem vztah tím, že si je poznamená nebo zakreslí. A tak vstupuje do vztahu se vším, co vidí kolem se, a tím si kousek po kousku vytváří svůj svět, rozšiřuje ho a uzpůsobuje si ho. Dodává jí to pocit bezpečí. Domnívám se však, že jí k tomu vede i potřeba pozorovat svět a dovolit si dívat se na svět tak, jak sama chce.

Jednoduchý až strohý jazyk textu tento pocit ještě podtrhuje, protagonistka se chce ujistit o svých pozorováních a vysvětlit svět srozumitelným způsobem. Tento jazyk propůjčuje románu jedinečný rytmus. Bylo obtížné psát tak „jednoduše“?

Jazyk se vykrystalizoval celkem brzy, protože je to právě ta postava, kdo promlouvá a popisuje svět a kdo text zprostředkovává. Hodně jsem škrtala, ale ne tolik v jazyce jako spíš v materiálu. Tento jazyk je pro celý text velice důležitý, protože hlavní hrdinka tímto způsobem odkrývá věci kousek po kousku, větu za větou a vytváří tak svůj vlastní systém: Třeba řekne nebo napíše jedno slovo a ostatní slova se podle toho musejí nějak chovat. Je to podobné jako sprádání sítě, sítě ze slov, která se částečně i opakují nebo která se k sobě až někde mnohem později vztahují. Myslím, že tato jednoduchá a velmi jasná forma je v rámci textové struktury velmi jednotící. Je to jazyk hlavní postavy, a protagonistka tak může někdy působit i trochu bláznivě nebo naivně. Je to však velice důležité, protože tímto způsobem si dokáže vyjasnit, jak se jí věci jeví.

Hlavní hrdinka doplňuje své zápisky různými kresbami a fotografiemi. Jakou roli má v knize tento obrazový materiál?

Kresby a fotografie byly už od samého počátku součástí textu, součástí tohoto příběhu, protože podtrhují vypravěččino chápání světa: o všem si chce udělat obrázek a k jádru věcí se snaží dostat různými způsoby. Jedna perspektiva jí zkrátka nestačí. A tak jako jí nestačí jedna možnost, dělá to stejně i s prostředky, jak se na věci dívá a jak je sleduje. Když mluví například o ostrově, ještě ho nakreslí nebo načrtne jeho obrys. Podobně je to s fotografií, což je zase jiné médium. Fotografie je vždy jen výše a vyprávění pokračuje dál přes její okraj, my však můžeme vidět pouze tuto vymezenou část, což zase souvisí s hranicemi obrázku. O věcech, kterými se zabývám, uvažuji jako autorka i v obrazové rovině. O to silnější je význam těchto motivů v knize.

Psaním se angažujete i politicky. Spolu se svou kolegyní, švýcarskou autorkou Julií Weber, jste se v roce 2015 podílela na založení akční umělecké skupiny *Literatura pro to, co se právě děje*. Co je to za projekt?

Skupinu jsme založily v roce 2015, tedy v době, kdy v Evropě (zejména v Německu) vznikalo mnoho iniciativ. Psaním jsme chtěly být proaktivní a zároveň vyslat určitý signál. Dnes naše volná skupina sdružuje kolem dvaceti autorů a autorek, kteří vystupují stále v jiných konstelacích. Na začátku to byli pouze švýcarští autoři, teď máme i skupinu v Berlíně. Své akce organizujeme buď sami, nebo nás zvou na různé literární festivaly.

Co konkrétně děláte?

Dorazíme s psacími stroji, posadíme se a lidé za námi mohou přijít a přát si nějaký text. Může to být cokoli: milostný dopis nebo pohádka, ale třeba také výpověď či báseň. A my pak požadované texty píšeme na stroji. Peníze, které za to vybereme, pak dáme některé z organizací, které podporují lidi na útěku. Většinou jde o malé nezávislé organizace, které působí přímo v utečeneckých táborech.

Čeho chcete svými aktivitami dosáhnout?

Chceme, aby toto téma nezapadlo. Což znamená, podporovat ho i tehdy, když už se mu média nevěnují, nebo ne v dostatečné míře. Chceme na to poukázat a diskutovat i s lidmi, kteří si od nás chtějí nechat něco napsat. Je to způsob, jak toto téma udržovat ve veřejném prostoru. A pro nás je to příležitost být politicky aktivní a zasáhnout, vyjít s psacími stroji do ulic a přihlásit se o slovo. A to prostředky, které máme.

Bude vaše nová kniha stejně společensky a politicky angažovaná jako váš debut?

Druhou knihu začínám teprve psát. Ale ano, myslím, že se v ní vyskytnou témata, která jsou alespoň z mého pohledu společensky a politicky důležitá. Kdyby to tak nebylo, nejspíš bych nepsala vůbec.